

REFORME VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U OBLASTI POLJOPRIVREDE U EVROPI I U JUGOSLAVIJI

UNIVERSITY AGRICULTURAL BRANCH EDUCATION REFORMS IN EUROPE AND YUGOSLAVIA

Dr Miloš TEŠIĆ, dr Milan MARTINOV
Fakultet tehničkih nauka, 21121 Novi Sad, Trg Dositeja Obradovića 6

REZIME

Većina evropskih zemalja odlučila se za reformu studija sa ciljem da se ostvari unifikacija i veća efikasnost. Uvodi se dvostepeni sistem sa najmanje šest semestara do dostizanja zvanja bachelor i najmanje četiri dodatna semestra za dostizanje zvanja master. Nastava se organizuje po modulima uz ocenjivanje po sistemu ECTS – Evropski sistem za transfer bodova. Radi se na harmonizaciji modula (kolegija, kurseva), što bi trebalo da omogućiti mobilnost studenata i nastavnika. Prikazan je primer primene novog sistema studija za oblast poljoprivrede. Ukazano je na potrebu da se nov sistem studija prihvati i uvede na univerzitetu u Jugoslaviji. Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu otpočeo je prve aktivnosti - prikupljanje informacija i razgovori o potrebi eventualnih reformi studija poljoprivrede i u Jugoslaviji.

Ključne reči: univerzitetske studije, reforma

SUMMARY

Most of European countries made a decision to reform university studies aiming to achieve better efficiency and harmonization. The two cycle's system of studies, first lasting a minimum of three years leading to the bachelor and second of two years to master degree, has been adopted. The establishment of system of credits - ECTS system is used for evaluation of studying success. Harmonization of evaluation system and modules should enable mobility of students and university staff. One example of application of new system of studies of agriculture has been reviewed. It was stressed that adaptation of new system of studies has to be implemented in Yugoslav universities.

The Agricultural Faculty in Novi Sad started to collect information and discuss the needs and possibilities for restructuring of university education in agriculture.

Key words: university studies, reform

UVOD

Brz razvoj tehničkih pa i društvenih nauka uslovio je potrebu za sve većim brojem visokokvalifikovanih radnika. Istraživanje i razvoj postale su dominantne delatnosti u proizvodnim preduzećima, a visoko kvalifikovani kadrovi potrebni su i za sve ostale delatnosti, državnu upravu i socijalne aktivnosti. Razvoj i stalno osavremenjavanje univerzitetskog obrazovanja postalo je stoga značajan strateški zadatak u svim zemljama sveta koje su futuristički orijentisane.

Znanje i stručnjaci su postali "roba" ili "proizvod". Postoji tržište radne snage, znanja i stručnjaka. Obrazovanje je dakle proces proizvodnje u kome treba biti efikasniji, jeftiniji, treba brže proizvesti, ostvariti kvalitetniji proizvod, a što je još važnije, proizvod odnosno obrazovanog stručnjaka treba što bolje plasirati. Univerziteti se sve više ponašaju kao i druge firme nastojeći da opstanu na tržištu i da imaju što bolju poziciju. To ipak ne bi trebalo da se dovede do ekstrema, jer univerzitet ima i svoju humanističku dimenziju, da obrazuje ljude koji su odgovorni za svet oko sebe, da poštuju etičke principe i unapređuju društvo.

Globalizacija i internacionalizacija su najizraženiji procesi u savremenom poslovnom, ali i naučnom i obrazovnom svetu. Poslovne, naučne i političke informacije se putem elektronskih medija skoro trenutno prenose širom sveta. Uspesna su preduzeća, ali i državne institucije i ustanove koje zapošljavaju visokoobrazovane stručnjake raznih struka, koje rade na širokoj internacionalnoj osnovi, te efikasno i prosperitetno uključuju u svoj rad različite kulture i jezike, nacije i vere [1]. Iz ovoga proističe značaj informatičkih tehnologija, kako na opštem planu, tako i na planu pojedinih stručnih zadataka u gotovo svakoj oblasti.

-U Evropi je stvoreno jedinstveno tržište Evropske Unije - tržište sa blizu 500 miliona potrošača. Pored toga Unija je zacrtala podsticanje svih integracionih procesa u Evropi, bilo preko priključivanja novih članica ili drugih načina saradnje. To stvara veliko tržište sa sve većom konkurencijom. Za opstanak na njemu potrebno je znanje i visokoobrazovani kadrovi. Evropi su za to

potrebni napredni futuristički orijentisani univerziteti, koji će školovati kadrove dorasle zahtevima vremena i moći da svoje mesto nadu u svakom delu ujedinjene Evrope. Zahtev je dakle efikasnije studiranje, stvaranje kvalitetnijih kadrova i ujednačavanje univerzitetskih studija na celoj teritoriji Evrope, ali i širenje i jačanje ugleda i uticaja Evrope i vodećih država u njoj (kao konkurenta Americi) širom sveta.

Mada kroz saradnju rade na stvaranju evropskog univerzitetskog prostora, evropske zemlje međusobno snažno konkurišu na tržištu obrazovanja. U Velikoj Britaniji je 1999. bilo 200.000 stranih studenata od kojih je ostao prihod 2,5 milijarde DEM. U SAD ima čak 560.000 studenata iz inostranstva. Strani studenti su 1985. činili 13,6 % akademskog sveta u Francuskoj, a 1998 samo 8,6 % (121.000). Francuske vlasti su time nezadovoljne. U jednom izveštaju Ministarstva prosvete ističe se da su "strani studenti izuzetno značajni za ekonomsko, kulturno, naučno i obrazovno prisustvo, kao i uticaj Francuske". U želji (možda i strahu) da ne odbiju potencijalne strane studente univerziteti u Nemačkoj više kao uslov za upis na I godinu studija ne traže poznavanje nemačkog jezika, što je još pre 5 godina bilo nezamislivo. Osim toga i deo nastave za redovne studente održavaju na engleskom, kao jeziku komunikacije širom sveta.

Jedan od dubljih uzroka promena na univerzitetima je što Evropa sve više napušta model Humboldtovog univerziteta, na kome su zasnovani i univerziteti u našoj zemlji. Taj koncept univerziteta krajem XX veka doveli su upitanje globalizacija i brz tehnološki razvoj. Oni podričaju ranije samorazumljivu premisu da univerzitet treba da bude državni i nacionalni i upućuju na zaključak da na savremene izazove treba dati savremene odgovore. Na evropskom prostoru pojavile su se visokoškolske institucije iz vanevropskih zemalja nudeći drugačije studijske programe i sisteme. Pored toga učenje na daljinu nagoveštava transnacionalni obrazovni sistem i značajnu deregulaciju nacionalnih državnih propisa u oblasti visokog i permanentnog obrazovanja.

Obrazovano društvo je preduslov uspešne budućnosti. Zemlje koje imaju i mnogo veći procenat visoko obrazovanih od Srbije

čine sve što mogu da taj procenat povećaju. U svim zemljama Evrope severne, zapadne, istočne i južne, grade se novi univerziteti, državni, privatni, mešoviti. Pri tome se naročita pažnja obraća na obezbeđenje i vrednovanje kvaliteta nastave i obrazovanja, nastavnika, metoda njihovog nastavnog i istraživačkog rada. Na primer u preambuli nemačkog zakona o visokom obrazovanju, odnosno njegovih izmena iz januara 1999 usvojeni su i amandmani kojima se uvodi između ostalog: finansiranje visokoškolskih institucija na osnovu performansi njihovog rada, kao i sistematsko vrednovanje nastave i istraživanja, pri čemu studenti dobijaju važnu ulogu u vrednovanju nastave. Na univerzitetima u SAD preferiraju se pedagoški, a u Evropi istraživački rezultati univerzitetskog osoblja.

Procesi reformi univerziteta u Evropi trebalo bi da traju do 2010. g, a očekuje se da bi njihov rezultat trebalo da bude oformljenje evropskog prostora visokog obrazovanja i povećanje međunarodne kompetitivnosti evropskih univerziteta.

MATERIJAL - AKTUELNOSTI U POLJOPRIVREDNOJ TEHNICI

U oblasti poljoprivrede, a posebno poljoprivredne tehnike, sve je veća primena postupaka i mašina visoke tehnologije, a pre svega primena elektronike. Tehnologija koja se koristi mora da obezbedi dobre prinose po prihvatljivoj ceni, dobijeni proizvodi treba da budu kvalitetni, a životna sredina očuvana. Primena high-tech-a je jedan od načina da se ostvare što niži troškovi po jedinici proizvoda, ali i da se očuva životna sredina. Poljoprivrednici se udružuju ili uvećavaju imanja da bi formirali velike farme na kojima je moguća primena savremenih sofisticiranih mašina i savremene elektronike [1,2]. Tipičan primer savremene proizvodnje uz primenu high-tech-a je aplikacija lokacijski specifičnog dubrenja savremenim mašinama koja se uz pomoć satelitske navigacije već praktikuje u zemljama zapadne Evrope [2]. Na ovaj način ne samo da se smanjuju troškovi, već se i pozitivno utiče na smanjenje ugrožavanja životne sredine.

Kao i za druge oblasti neophodno je da se unaprede studije poljoprivrede i poljoprivredne tehnike. Budući inženjeri treba da budu osposobljeni da prate savremena dostignuća, ali i da se obrazovanje unificira u svim zemljama koje žele da budu deo tog zajedničkog poduhvata. Neophodne su reforme, kako strukturalne, tako i "tehnološke" da bi se pratili svetski tokovi. Treba ih sprovesti u čitavoj Evropi uključujući i istočnu i jugoistočnu.

REZULTATI reformi studija sprovedenih posle 1997 U EVROPI

Davno je uočena potreba ujednačavanja studija na teritoriji Evrope u mnogim oblastima. Prvi naponi u cilju harmonizovanja plana i programa studija poljoprivrednog inženjerstva učinjeni su još osamdesetih godina, a rezultirali su u publikacijama objavljenim u toku devedesetih [3-6].

Početkom devedesetih počele su aktivnosti na generalnoj reformi studija, pri čemu se pre svega reformišu struktura studija. Nakon dugogodišnjih razmatranja i konsultacija konstatovano je da je dvostepeni sistem studija sa modulima, koji se primenjuje u SAD "produktivniji", te je odlučeno da se po ugledu na njega načini bolji i primereniji potrebama i uslovima u Evropi. To je konačno potvrđeno donošenjem Bolonjske deklaracije koju je (posle skupova u Parizu i Lisabonu) na rektorskoj konferenciji održanoj 1999. u Bolonji potpisalo 29 ministara obrazovanja evropskih zemalja [11]. Pristupanje ovom dogovoru o načinu jedinstvenog i međusobno priznatog organizovanja studija otvoreno je i za druge evropske zemlje.

Osnovna karakteristika je u tome da se predviđa dvostepeno studiranje. Prvi stepen traje najmanje tri godine ili šest semestara, a drugi najmanje dve godine ili četiri semestra. Posle završetka prvog stepena stiče se zvanje *bachelor*, sa mogućnošću zapošljavanja ili nastavka drugog stepena do sticanja zvanja *master*. Zvanje *bachelor* bilo bi nešto više od inženjera i drugih zvanja koja se stiču nakon završetka više škole, a zvanje *master* je više nego sadašnje zvanje diplomirani inženjer. Naj-bolji studenti posle sticanja zvanja *master* odmah mogu da pristupe izradi doktorskog rada. To ubrzava sticanje zvanja doktor nauka, koje je osnov za profesionalno bavljenje istraživanjem i razvojem.

Druga karakteristika je to što je nastava organizovana po

modulima, a za ocenjivanje studenata primenjuje se Credits Point system (CP). On je deo European Credit Transfer System (ECTS), koji je tako koncipiran da je ocenjivanje unificirano i da je omogućen prelazak sa jednog na drugi fakultet ili univerzitet u svim zemljama koje su sistem prihvatile uz sasvim transparentno ocenjivanje i prihvatanje ocena.

Priključivanje ovakvoj organizaciji - strukturi studija nije pitanje naklonosti, već pragmatičnosti i prilagodavanja evropskim i svetskim tokovima. Takva promena ima svojih protivnika u mnogim zemljama zapadne Evrope, pa i u nas. Mnogi smatraju da je postojeći način studiranja bolji, ali to sada više i nije za diskusiju. Jednostavno, ukoliko se želi međunarodno priznavanje diplome ali i atraktivnost za buduće studente, u budućnosti, treba da se prihvati usvojena struktura studiranja.

Pored formalne reforme strukture studija sprovodi se i usaglašavanje planova i programa. Izbor planova i programa treba da je takav da se omogući studentima da studije započnu na jednom, a dovrše na drugom univerzitetu. Ne samo u jednoj zemlji, već u svim koje prihvate ovakav način studiranja. To znači internacionalizaciju studija, internacionalizaciju stečenog znanja i zvanja. Na kraju to omogućava slobodan protok ljudi, ideja i roba. Može da se zaključi da su reforme studija u Evropi usmerene ka tome da se podrži ideja o udruženoj Evropi, zajednici različitih nacija, koja treba da funkcioniše kao zajednički privredni i socijalni prostor [12].

Reformisane studije poljoprivrede u praksi - PRIKAZ SLUČAJA

Na Univerzitetu Stuttgart-Hohenheim, koji je najveći poljoprivredni univerzitet u Nemačkoj, prvi razgovori i ideje za reforme počeli su 1994, a početak nastave sa dvostepenim sistemom bio je u jesen 2000. Isti sistem uveden je i u Giessenu i Göttingenu, ali nije u Bonnu, Kielu i Münchenu. Prvi stepen obuhvata šest semestara, a po njegovom završetku stiče se zvanje *bachelor*, a nakon dodatnih dve godine *master*. Pored navedenog osnovne karakteristike studija su:

- Koncept predmeta sa mnogo predavanja zamenjuje se manjim nastavnim jedinicama - modulima. Moduli su u manje nastavne jedinice podeljeni dosadašnji predmeti, sa manje predavanja a više pratećih aktivnosti i više usmeravanja studenata na samostalan rad - studiranje. Sva predavanja trebalo bi da su u okviru jednoga semestra. Ispiti se polažu neposredno posle studiranja modula. Nepoloženi ispit može da se ponovi samo još jednom.
- U oba stepena obrazovanja postoje usmerenja (ratarstvo, stočarstvo, itd).
- Prve dve godine ostaju iste kao i do sada, čime se olakšava prelazak sa jednog univerziteta na drugi.
- U studijama za *bachelor*-a se slobodno biraju 4, a u studijama za *master*-a bar 3 modula.
- Kao kvalifikacija za upis na *master* studije potrebni su nadprosečni rezultati u prethodnim studijama.
- Primenju se nov sistem ocena (najbolja ocena je "vrlo dobar" A-4.0, dovoljan D-1.0, nedovoljan F-0.)
- Uvode se detaljno specificirana - opisna svedočanstva (navode se svi moduli i rezultati)
- Uvode se dvojezična svedočanstva i diplome (nemački i engleski)
- Nov sistem ocenjivanja zasniva se na CP (Credit Point) sistemu, odnosno navednom ECTS - Evropski sistem transfera bodova. Ujednačavanjem sistema ocenjivanja omogućeno je priznavanje rezultata pri prelasku sa jednog na drugi univerzitet, u bilo kojoj zemlji koja je prihvatila reformisani način studiranja.

Važno je da se napomene da se u jednoj oblasti, na primer poljoprivrednoj tehnici, očekuje i ujednačavanje nastavnih planova i programa studija. To se ocenjuje pojmom "afin". Da bi se omogućio upis na *master* studije, dakle na drugi stepen, neophodna je da je "afinost" *bachelor* studija najmanje 70 %. Dakle, najmanje 70 % modula su slični ili identični.

Logično je da nakon promene strukture studija započne osavremenjavanje i ujednačavanje modula koji se održavaju po pojedinim oblastima na različitim univerzitetima.

U zemljama Evropske Unije postoji želja i svest o potrebi da se o novom načinu organizovanja studija upoznaju, i da ga ukoliko

žele prihvate, ostale evropske zemlje. Program proširivanja saznanja o reformisanim studijama poljoprivrede vodi Univerzitet Stuttgart-Hohenheim i druge institucije, koje su održale više savetovanja i drugih skupova na području istočne i jugoistočne Evrope [7-9,12]. Za naše područje su najznačajniji susreti u Temišvaru i Beogradu, na kojima je učestvovalo više predstavnika iz Jugoslavije i Univerziteta u Novom Sadu.

REFORME VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U JUGOSLAVIJI

Od 1992. Univerziteti u Jugoslaviji nisu učestvovali u integracionim procesima evropskih univerziteta, a oni su u tom periodu bili izuzetno brojni i intenzivni. Tokom poslednjih 10 godina preko 100.000 nastavnika, saradnika i studenata iz istočne i zapadne Evrope (sa izuzetkom Jugoslavije) međusobno su se posećivali, usavršavali, ujednačavali znanje vidike i metode rada, unapređivali saradnju i rezultate studiranja, menjali dotadašnji sistem visokoškolskog obrazovanja kako u zemljama zapadne tako i u zemljama istočne Evrope.

Očividnetnim promenama sistema visokoškolskog obrazovanja u evropskim zemljama možemo misliti dobro ili loše, ali na njih ne možemo uticati, jer to nisu mogli ni veći i jači od nas. Možemo pokušati da u njima izborimo svoje mesto i što višu poziciju i time opstanemo kao akademska zajednica, ili pak da te promene ignoriramo i dalje propadamo, do potpunog nestanka.

Naime, u našem okruženju ima i biće univerziteta koji se međusobno nadopunjuju, koji su međusobno kompatibilni, jer su se već uključili u aktuelne procese. Oni će i potencijalnim studentima iz naše sredine nuditi i pružati savremeno i efikasno obrazovanje [13].

Čini se da većina nastavnika sa Univerziteta u Srbiji priželjkuje da se priključi savremenim procesima razvoja univerziteta. O zainteresovanosti fakultetskih nastavnika u Srbiji za informacije o reformama visokoškolskog obrazovanja govori podatak da je na konferenciji "Evropski univerzitet 2010?" koju je sredinom marta 2001. u Beogradu organizovala Alternativna akademska obrazovna mreža bilo 800 učesnika, a organizator je očekivao "najviše 300". Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu je još i za vreme sankcija (2000.) preko renomiranih saradnika bio obaveštavan o aktivnostima odgovarajućih fakulteta u zemljama jugoistočne Evrope. čim je, februara 2001. dozvoljeno i učešće univerziteta iz Jugoslavije u razvojnim evropskim projektima Poljoprivredni fakultet iz Novog Sada je konkurisao u nekoliko projekata Evropske Unije i Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope. Partneri su, u samo tri projekta, a ima ih još, Poljoprivredni fakulteti ili odgovarajuće institucije iz Sarajeva, Banja Luke, Skopja, Prištine, Tirane, Kluža, Rousea, Soluna, Tuscias - Vitebo, Stuttgarta, Bonna, Bolonje, Brašova, Zemuna, Osijeka. Nedvosmislena je želja da se studije poljoprivrede transformišu i unaprede. Koliko ćemo u tome uspeti zavisi najviše od nas samih. Kroz saradnju sa kolegama iz geografskog i civilizacijskog okruženja počeo se sa razmišljanjima i definisanjem jasnih odgovora na pitanja: šta treba promeniti i zašto, šta može da se promeni, šta ne može da se promeni, šta može da se promeni odmah, šta još ne treba menjati, šta ja mogu da promenim sam u granicama svojih nadležnosti, šta mogu da menjam sa drugima, koliko vremena je potrebno za određene promene, koliko sredstava je potrebno za određene promene, itd.

Reforma koja počinje bez temeljnih priprema, sa nejasnim ciljevima, bez dovoljno sredstava i uz spore promene zakona ima dobre šanse da ne uspe. Ali, dobre prethodne analize, koje uključuju i jasno predstavljanje troškova i dobitaka, nedvosmislen prikaz stanja kojem se reformom teži, ukazivanje na primere uspešne prakse u drugim univerzitetskim sistemima, a uz podršku zakonodavstva, stvaraju klimu u kojoj se reforma može izvesti u razumnom roku i uz prihvatljiv utrošak energije i sredstava [13].

Treba istaći da nas niko na promene ne prisiljava, retki su oni koji nas zovu da sa njima zajedno izvodimo promene, ali su brojni oni koji kada kažemo da hoćemo da se uključimo u integracione i razvojne procese žele da saraduju sa nama. Samo od nas zavisi šta ćemo, koliko i kada postići.

ZAKLJUČCI

Dvostepeni sistem studija sa modulskim sistemom

organizovanja nastave i ECTS - Evropskim sistemom transfera bodova prihvaćen je zvanično u više od 30 evropskih zemalja. Sledi njegovo postepeno uvođenje u praksu, uz rešavanje mnogih problema, koji su pratio svi reformi. Krajnji cilj je da se ujednači curriculum - plan i syllabus - program nastave po oblastima, uz zadržavanje specifičnosti Univerziteta, zemlje ili oblasti, koja će se očitovati u razlici do 30 %. To, uz uvođenje dvojezične nastave (na jeziku zemlje i engleskom), omogućuje uklapanje u opšteprihvaćen sistem studiranja, tj. mobilnost studenata i nastavnika, kao i internacionalizaciju diploma za stepen *bachelor* i *master*. Očekuje se da će to biti dominantan sistem studija u Evropi i da treba da se uvede i na naše univerzitete. Državni organi, pre svega nadležna ministarstva, treba što pre da razmotre reforme koje su u toku i da pristupe, ukoliko iz nekog posebnog razloga ne zaključe da je to nepoželjno, potpisivanju Bolonjske deklaracije. Posle toga predstoji dug postupak usklađivanja sa novim sistemom studija i načinom ocenjivanja studenata. Ukoliko se to pravovremeno ne obavi i mnoge generacije mladih imaju teškoća oko formalnog priznavanja svojih zvanja i suštinskog nedostatka znanja. Više institucija već je angažovano na pomoći u sprovođenju reforme u zemljama istočne i jugoistočne Evrope, a u njih su uključeni i pojedinci sa naših univerziteta. Naši univerziteti i fakulteti trebalo bi da se uključe u programe podizanja kvaliteta nastave i studija po ugledu na zemlje okruženja. Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu učinio je već prve korake u tom pravcu.

LITERATURA

- [1] Tešić, M. and M. Martinov: Proposal for improvement of agricultural engineering university education in Yugoslavia and Southeastern Europe, Agr. Engng (1999)5: 1-4, p.1-8
- [2] Stout, B. A.: Agricultural Engineering in the 21st Cent., CIGR Newsletter, No. 43, 1998, 2-5
- [3] Pellizzi, G. and P. Febo: The University Structure and Curricula on agricultural Engineering, an Overview of 25 Countries, CIGR International Commission of Agricultural Engineering, W.G. Report Series - Nr. 2, 1994.
- [4] Wuttig, S: Mit Erasmus ins Ausland: Neue Perspektiven der Hochschulzusammenarbeit mit Mittel- und Osteuropa, Deutschland, Zeitschrift für Politik, Kultur, Wirtschaft und Wissenschaft, (1998) 5: 31-32
- [5] -: Report of CIGR WG1 and EurAgEng SIG 12 Meeting on Harmonisation of Agricultural Engineering University Curricula, CIGR Newsletter, No. 37, 1997, 8
- [6] -: Report of CIGR WG1 and EurAgEng SIG 12 Meeting on Harmonisation of Agricultural Engineering University Curricula, CIGR Newsletter, No. 43, 1998, 6
- [7] Liebig, H.-P: Reformnotwendigkeit der agrarwissenschaftlichen Studiengänge in Deutschland - ein Einblick in das Projekt "Modularisierung" der Bund-Länder Kommission. Konferenz "Die Reform des agrarwissenschaftlichen Studiums in Deutschland und den mittel- und osteuropäischen Ländern, Stuttgart-Hohenheim, juni 2000.
- [8] Liebig, H.-P and Andrea Bohn: Das Modell der Bund-Länder Kommission zur Reform der agrarwissenschaftlichen Studiengänge, Rektorenkonferenz der Südosteuropäischen Agrarhochschulen, Timisoara, dec. 2000.
- [9] -: Reports presented at the First International Congress of the Black Sea Universities Network. BSUN 2000, Istanbul, July 2000.
- [10] -: Letters from the Black Sea 5-6/1999, BSUN IPS, "Ovidius" University of Constanza
- [11] -: "The Bologna Declaration...", CRE/Confederation of EU Rectors, Conference, Bologna, 1999.
- [12] -: Aufbruch in Europa - neue Impulse für European Studies-, Simpozijum u organizaciji DAAD (Deutscher akademischer Austauschdienst), Beograd, 2000.
- [13] Turajlić, Srbijanka; Babić, Staša; Milutinović, Z.: Evropski univerzitet 2010? Alternativna akademska obrazovna mreža, Beograd 2001.

Primljeno: 20.03.2001.

Prihvaćeno: 24.03.2001.